УДК 347.963
ББК 67.72
П78

Редакційна колегія:

професор Л. М. Москвич (голова);
асистент А. В. Лапкін;
асистент І. В. Юревич;
асистент Я. О. Ковальова;
асистент Ю. О. Рємєскова

Відповідальність за зміст тез несуть автори.

Проблеми реформування прокуратури : матеріали всеукр. наук.-
П78 практ. конф. (Харків, 15 квіт. 2016 р.) : у 2 т. / редкол.: Л. М. Москвич (голова), А. В. Лапкін, І. В. Юревич та ін. – Т. 1. – Х. : Право, 2016. – 224 с.

ISBN 978-966-937-018-1
ISBN 978-966-937-020-4 (т. 1)

Збірник містить матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми реформування прокуратури», яка відбулася 15 квітня 2016 року у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за участю відомих вітчизняних науковців у галузі теорії прокурорської діяльності, практичних працівників органів прокуратури та суду. До збірника включено доповіді учасників конференції з різноманітних аспектів організації і діяльності прокуратури.

Для науковців, викладачів та студентів юридичних навчальних закладів, практичних працівників органів прокуратури, суду, інших правоохоронних органів, адвокатів та усіх, хто цікавиться проблемами прокуратури.

УДК 347.963
ББК 67.72

ISBN 978-966-937-020-4 (т. 1)
ISBN 978-966-937-018-1

© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2016
© Оформлення. Видавництво «Право», 2016

Так, не зменшуючи значення запровадження самоврядування для прокурорів, все ж таки необхідно відредагувати поняття цього явища, оскільки не можна обмежувати питання прокурорського самоврядування лише вирішенням внутрішніх питань. Рада прокурорів України може представляти інтереси прокурорів у відносинах з іншими державними органами, а це вже виходить за межи «внутрішньої діяльності».

Потребують свого прийняття регламент і положення для більш детальної регламентації порядку роботи всеукраїнської конференції працівників прокуратури та Ради прокурорів України. Сподіваємося, що після формування складу останньої, ці питання будуть вирішено серед перших відповідно до вимог нового Закону.

Оскільки за приклад було взято суддівське самоврядування, то органи прокурорського самоврядування отримали завдання, які самостійно не зможуть подолати. Наприклад, майже неможливо самостійно вирішувати питання організаційного забезпечення всієї системи органів прокуратури без створення такого допоміжного органу, як Державна судова адміністрація у суддів.

Таким чином, вже зараз, коли органи прокурорського самоврядування лише формуються, ми можемо спрогнозувати певні складнощі в організації їх роботи, переліку повноважень і потребу у майбутньому корегувати зміст правового регулювання їх діяльності.

Заботін В. В.,
аспірант кафедри цивільного процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЕФЕКТИВНА СИСТЕМА НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Майже аксіоматичним стало положення, що в будь-якій демократичній правовій державі має існувати система надання правової допомоги, яка буде сприяти реалізації особами права на справедливий судовий розгляд. Дослідження минулих та сучасних систем може відбуватися за допомогою різних прийомів та способів, однак вважаємо за можливе провести їх аналіз, використовуючи парадигмальний підхід, тобто з врахуванням змін, що відбувалися в процесі розвитку та становлення моделі цивільного судочинства. При цьому за основу буде взята запропонована

в літературі класифікація періодів на «допарадигмальний» та «парадигмальний», який, в свою чергу, складається з «традиційного» і «сучасного» [1; 2].

В «допарадигмальний» період система надання правової допомоги як така не існувала, оскільки належним чином не була сформована сама «думка» про можливість замість себе у суді виставити іншу особу, тобто мати судового представника. В цей період мало місце лише зародження інститутів, що забезпечують надання правової допомоги як елементів відповідної системи, зокрема, інституту представництва у суді, хоча на практиці вони не застосовувалися. Крім того, почали формуватися уявлення про право на правову допомогу лише у формі суб'єктивного права мати адвоката у кримінальному процесі, тобто сфера реалізації цього права не поширювалася на цивільне судочинство [3, с. 111–113].

Підґрунтям «традиційного» етапу як складової «парадигмального» періоду, виступала теорія суб'єктивних прав, в межах якої велася активна дискусія щодо необхідності пошуку найкращих механізмів захисту цих прав. В результаті сформувалася перша система надання правової допомоги, яку можна визначити як «вузька». Вона була пристосована до «змагального» процесу для надання сприяння особам, які беруть участь у справі, в активному відстоюванні своїх порушених прав і свобод. До інститутів, що забезпечували реалізацію правової допомоги та виступали елементами вказаної системи, відносилося, по-перше, судове представництво, яке здійснювали повірені або адвокати. При цьому у деяких країнах участь останніх у справі була обов'язковою. По-друге, обмежена можливість участі у судовому розгляді прокурора, який, як правило, вступав у справу для дачі висновку. По-третє, існування «права бідності», що звільняло особу від спати судових витрат, яких вона зазнавала у зв'язку із веденням справи у суді та/або можливість отримати адвоката безоплатно.

З часом така система надання правової допомоги себе не виправдала, оскільки малозабезпечені члени суспільства через необхідність нести значні матеріальні витрати на цивільне судочинство не могли реалізовувати своє право на судовий захист. Як наслідок, сформувалася інша система вказаної допомоги, яку можна визначити як «широка», що була адаптована до «слідчого (інквізиційного)» процесу. Вона характеризувалася наступними інститутами (елементами): по-перше, судове представництво здійснювалося не лише адвокатами, а й іншими фізичними особами та організаціями. По-друге, прокурор необмежено міг брати участь

у справі у формі звернення до суду чи вступу у вже розпочатий процес. По-третє, суд активно допомагав громадянам і організаціям, роз'яснюючи останнім їх процесуальні права та обов'язки, а також піклуючись про те, щоб вони внаслідок юридичної неосвіченості не зазнавали шкоди. По-четверте, на захист чужих інтересів могли також звертатися й інші державні чи комунальні (міські) органи. По-п'яте, існувала широка можливість отримати звільнення від сплати судових витрат у справі. По-шосте, гарантувалася можливість отримати безоплатну правову допомогу як у формі консультацій, так і у формі судового представництва через адвоката. Однак через значні фінансові кошти, які витрачалися на функціонування наведеної системи, від неї держави поступово почали відмовлятися.

Криза систем надання правової допомоги у цивільному судочинстві стала однією з передумов виникнення всесвітнього руху «Доступ до правосуддя» [4, с. 22–35], в межах якого відбувався пошук шляхів ефективного надання зазначеної допомоги, та призвела до становлення «сучасного» етапу «парадигмального» періоду. Він характеризується процесом гармонізації цивільного процесуального права, що передбачає закріплення на міжнародному рівні уніфікованих вимог до системи надання вказаної допомоги у цивільному судочинстві.

Так, аналіз Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, рішень Європейського суду з прав людини, резолюцій та рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи дає можливість визначити наступні вимоги, яким має відповідати «сучасна» система надання правової допомоги при відправленні правосуддя у цивільних справах. По-перше, судове представництво інтересів має здійснюватися адвокатом. При цьому, якщо його участь у справі не є обов'язковою, сторона повинна мати можливість висловлювати свою позицію самостійно. Діяльність адвоката повинна відповідати «вимогам якості», оскільки само по собі призначення адвоката ще не забезпечує ефективної допомоги. Це, в свою чергу, вимагає контролю з боку держави та реагування на його незадовільну роботу («Bertuzzi v. France»). По-друге, повинно існувати «правове інформування», яке складається з інформування не лише щодо місця знаходження судів, а й включає роз'яснення процесуального законодавства (порядку, строків звернення до суду та вимог, що ставляться до документів тощо), а також з юридичних консультацій (порад) як платних, так і безоплатних. У випадках, коли адвокат відмовився від складання певних процесуальних документів з підстав безперспективності справи (має на це право), наприклад, касаційної скарги, його відмова повинна бути об-

ґрунтованою з посиланням на відповідні правові положення щодо перспективи справи та містити консультацію з питань щодо «цивільних прав та обов'язків» особи. При цьому за такої відмові держава не зобов'язана надавати нового адвоката («Smyk v. Poland», «Sialkowska v. Poland», «Staroszczyk v. Poland»). По-третє, має здійснюватися сприяння у несені всіх видів судових витрат (як повне, так і часткове). При чому сума останніх має відповідати вимогам розумності. По-четверте, повинна існувати підсистема безоплатної правової допомоги, що передбачає можливість її отримання як до звернення до суду, так і в процесі судового розгляду. Однак фінансові умови її надання можуть переглядатися під час вирішення цивільної справи, зокрема, враховуючи зростання вартості життя. У цілому така підсистема має бути якісною та убезпечувати від свавілля («Essaadi v. France»). Вона повинна містити підстави для відмови в її наданні, а рішення відповідати критеріям обґрунтованості та неупередженості («Tabor v. Poland») з забезпеченням можливості його оскарження («Del Sol v. France»). По-п'яте, активна позиція суду у сприянні особам, які беруть участь у розгляді справи.

Враховуючи наведені уніфіковані вимоги, на нашу думку, ефективна система надання правової допомоги при відправленні правосуддя у цивільних справах повинна включати наступні елементи (інститути): 1) збереження за особою можливості особисто брати участь у розгляді справи чи користуватися послугами адвоката, незалежно від стадії та провадження у цивільному процесі; 2) активність суду чи судді, які повинні роз'яснювати сторонам або стороні положення чинного законодавства (як процесуального, так і матеріального) та вказувати на необхідні докази у справі. Однак при цьому такі вказівки суду чи судді мають бути позбавленні ознак імперативності, тобто вони носять для сторони або сторін рекомендаційний характер. Іншими словами, суд чи суддя матиме право лише вказувати на докази, які необхідні для підтвердження вимог або заперечень сторін, а вже безпосередня можливість їх надання до судового органу буде залежати від осіб, які беруть участь у розгляді справи; 3) можливість отримати «правове інформування» безпосередньо у судовій установі; 4) збереження за прокурором можливості звертатися до суду за захистом чужих інтересів у виключних випадках; 5) надання права звертатися до суду іншим органам та громадським організаціям, але з метою захисту інтересів своїх працівників і членів таких організацій; 6) запровадження інститутів надання пільг у сплаті судових витрат не лише при зверненні, а й протягом усього часу розгляду справи.

Вбачається, що запровадження вказаної системи надасть можливість заощадити матеріальний ресурс як держави щодо надання безоплатної правової допомоги, так і осіб, які беруть участь у розгляді справи, а також відповідатиме міжнародним стандартам надання правової допомоги під час розгляду та вирішенні цивільних справ.

Використана література

1. Аболонин, В. О. О развитии гражданского процесса через смену основной парадигмы [Текст] / В. О. Аболонин // Арбитражный и гражданский процесс. – 2012. –№ 11. – С. 40–43.

2. Аболонин, В. О. О развитии гражданского процесса через смену основной парадигмы [Текст] / В. О. Аболонин // Арбитражный и гражданский процесс. – 2012. – № 12. – С. 43–46.

3. Заботін, В. В. Еволюція права на правову допомогу в цивільному судочинстві [Текст] / В. В. Заботін // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. – 2015. – Вип. 5. – Т. 1. – С. 111–115.

4. Cappelletti, M. Access to Justice: The Worldwide Movement to Make Rights Effective: A General Report [Text] / M. Cappelletti, B. Garth // Access to Justice. – Milan. – 1979. – Vol. 1. – 1023 p.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент кафедри цивільного процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Сакара Н. Ю.

Зюзь Я. Ю.,
прокурор Харківської місцевої прокуратури № 4, юрист 2 класу

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ КЕРІВНИКА МІСЦЕВОЇ ПРОКУРАТУРИ І ПРОКУРОРА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ

Актуальною залишається проблема діяльності прокурора у кримінальному проваджені в умовах дії ЗУ «Про прокуратуру» від 14.10.2014 року, у статті 25 якого визначено повноваження прокурора з виконання функції нагляду за додержанням законів органами, що проводять оперативно-